

היום נלמד בעזרת ה'

עבודה זרה דף כה

[מכאן ע"פ ביאור 'חברותא']

לעיל נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע בר נחמי בענין שירתן של הפרות שבאו מפלשתים. ומביאה הגמרא עוד מחלוקת שנחלקו בה.

לאחר שנלחם יהושע עם חמשת המלכים שצרו על גבעון, נאמר [יהושע י ג]:
"וידום השמש וירח עמד עד יקום גוי אויביו הלא היא כתובה על ספר הישר"

ודנה הגמרא: מאי מהו **ספר הישר**?

אמר רבי חייא בר אבא, אמר רבי יוחנן: זה ספר אברהם יצחק ויעקב. כלומר, ספר בראשית, שבו כתובים מעשי אבות שנקראו ישרים. **שנאמר** [במדבר כג י] **"תמות נפשי מות ישרים"** [כאשר בירך בלעם את עצמו, שתהא מיתתו כמיתת האבות].

ודנה הגמרא: **והיכא רמיזא** היכן נרמז בספר הישר [בראשית] דבר זה שתעמוד השמש?

משיבה הגמרא: נאמר בברכת יעקב לאפרים [בראשית מח יט] **"וזרעו יהיה מלא הגוים"**

- **אימתי יהיה זרעו של אפרים מלא הגוים? בשעה שעמדה לו חמה ליהושע.** יהושע, מזרעו של אפרים היה. וכדכתיב [במדבר יג ח] **"למטה אפרים הושע בן נון"**.

ועל ידי שעמדה החמה ליהושע - נראה הדבר בכל העולם, ונתמלא כל העולם אימה ויראה מפניו - **"מלא הגוים!"** נאמר שם [יהושע י ג]: **"ויעמד השמש בחצי השמים ולא אץ לבוא כיום תמים"**. ומשמע, ששתי עמידות היו:
 א. בחצי השמים, והיינו באמצע היום.

ב. סמוך לשקיעת היום. [ועל זה נאמר המשכו של הפסוק **"ולא אץ לבוא כיום תמים"**. ומשמע בזה שהיתה עמידה נוספת מעבר לעמידת בחצי השמים.]

ודנה הגמרא: **וכמה** זמן ארך, עד ששקעה החמה?

אמר רבי יהושע בן לוי: **עשרים וארבעה** [שעי] שעות נמשך הדבר. וכיצד היה המהלך?

כך: **אזיל שית**, הלכה השמש מזריחתה שש שעות, **וקם שית**, ולאחר שש שעות בחצי היום - עמדה. וכפי שנאמר "ויעמוד השמש".

ושוב, **אזיל שית** הלכה שש שעות, **וקם שית**, ולאחר שש שעות אלו לפני סוף היום - עמדה שש, וכפי שנאמר "ולא אץ לבוא". ואחר מכן, שקעה כדרכה.

כולה מלתא, משך כל המהלך הזה של הליכת השמש ועמידתה, הוא **כיום תמים** [הנאמר בפסוק]. שהרי יום תמים ושלם, הוא עשרים וארבע שעות. שהם, יום ולילה - נקראים "יום".

רבי אלעזר אמר: שלשים ושית [שלושים ושש] שעות היה הדבר. כיצד?
אזיל שית הלכה השמש שש שעות, **וקם תריסר** עמדה שתיים עשרה שעות. **אזיל שית** שש **וקם תריסר** ועמדה שתיים עשרה. והיינו, ש"עמידתו" עמידת השמש הנאמרת בפסוק היא זו שארכה "**יום תמים**".

וה"יום תמים", לא נאמר על מהלך העמידה וההליכה בכללותו, אלא רק על עמידת השמש. שהיא לבדה, ארכה עשרים וארבע שעות.

רבי שמואל בר נחמני אמר: ארבעים ושמונה שעות היה מהלך הענין.
אזיל שית, שש שעות הלכה השמש, **וקם תריסר** עמדה שתיים עשרה שעות. **אזיל שית** הלכה שש, **וקם עשרים וארבעה**. עמדה במקומה עשרים וארבע שעות. ומנין שכך היו הדברים?

שנאמר: "ולא אץ לבוא כיום תמים", וכבר נתבאר ששתי עמידות היו. עמידה אחת הנלמדת מן התיבות "ויעמוד השמש בחצי השמים", והשניה הנלמדת מ"ולא אץ לבוא כיום תמים".

ומשמע, שזו העמידה השניה ארכה עשרים וארבע שעות. ומכלל זה אתה למד, שהעמידה **דמעיקרא** הראשונה [שאורכה לא נתבאר בפסוק], מסתמא **לאו כיום תמים הוה** [לא יום שלם היתה]. אלא ארכה שתיים עשרה שעות.

ואילו עמידתה השניה, ארכה עשרים וארבע שעות. ו"כיום תמים" האמור בפסוק. עוד אופן במחלוקת זו - **איכא דאמרי**: המחלוקת, לא נאמרה לגבי משך המהלך כולו אם ארך עשרים וארבע שעות או שלושים ושש שעות וכו'. אלא החכמים דלעיל - **בתוספתא פליגי** נחלקו בשאלה כמה ניתוסף לאורך היום בעמידת השמש.

רבי יהושע בן לוי אמר: עשרים וארבעה שעות ניתוספו על ידי עמידת השמש: וכך: **אזיל** הלכה השמש **שית** שש שעות, **וקם** עמדה **תריסר** שתיים עשרה שעות. **אזיל שית** הלכה שש שעות, **וקם תריסר** ועמדה שתיים עשרה שעות. **ועמידתו** של השמש, **היא "כיום תמים"** האמורה בפסוק. לפי שארכה עשרים וארבע שעות. שהם "יום תמים".

רבי אלעזר אמר: שלשים ושש שעות ניתוספו ליום על ידי עמידת החמה: וכך - **אזיל** הלכה השמש **שית** שש שעות. **וקם** עמדה על מקומה **תריסר** שתיים עשרה שעות, **אזיל** הלכה **שית** שעות **וקם** עמדה **עשרים וארבעה** שעות. ומנין שכך היה הדבר?

שנאמר [על העמידה השניה]: **"ולא אץ לבוא כיום תמים"**. משמע, שעמידה זו שבסוף היום, ארכה עשרים וארבע שעות. ואילו העמידה הראשונה, מסתמא ארכה שתיים עשרה שעות. וכמו שדרך חמה לעמוד ולהפסיק פעולתה בלילה.

רבי שמואל בר נחמני אמר: ארבעים ושמונה שעות ארכה עמידת השמש. **אזיל** הלכה **שית** שש שעות, **וקם** עמדה **עשרים וארבעה** שעות, **אזיל** הלכה **שית** ששעות, **וקם** עמדה **עשרים וארבעה**.

ומנין שכך היה? נאמר בפסוק [יהושע י ג]: **"ויעמד השמש בחצי השמים ולא אץ לבוא כיום תמים"**. ומקיש הפסוק **עמידתו** ["ויעמד השמש"] **לביאתו** ["לבוא כיום תמים"].

ולומדים מההיקש כך: **מה** עמידת השמש השניה שהיתה לפני **ביאתו** [כלומר שקיעת החמה], ארכה **כיום תמים** דהיינו עשרים וארבע שעות,

אף עמידתו שהיתה בחצי היום [וכפי שמכונת בפסוק "ויעמוד השמש בחצי השמים"] ארכה עשרים וארבע שעות - **כיום תמים**. ואם כן, שתי העמידות יחד ששוות הן בארכם, ארכו ארבעים ושמונה שעות.

תנא שנינו: כשם שעמדה לו חמה ליהושע, כך עמדה לו חמה למשה, ולנאדימון בן גוריון!

ומבארת הגמרא מתי והיכן עמדה השמש לכל אחד מאלו.

א. המקור לכך שעמדה השמש **ליהושע** הוא **מקראי**. מן הפסוקים שהובאו בסוגיא לעיל.

ב. המקור לכך שעמדה השמש לנקדימון בן גוריון הוא מן הגמרא במסכת תענית [י"ב, וראה בהערה, כל אותו מעשה כפי המובא בגמרא שם]: ג. מה ששינו: כך עמדה חמה למשה. דנה הגמרא: מנלן דבר זה?

משיבה הגמרא: אתיא, לומדים זאת בגזירה שוה: "אחל" "אחל".
כתיב הכא נאמר כאן, אצל משה, במלחמת סיחון: [דברים ב כה] "אחל תת פחדך ויראתך על פני העמים"

וכתיב התם ביהושע [יהושע ג ז]: "אחל גד לך".
ומכך למידים שעמדה חמה למשה כאשר נלחם בסיחון, ונודע הדבר לכולם, וכמו אצל יהושע.

ורבי יוחנן אמר: דבר זה, שעמדה חמה למשה, למידים אנו כך:
אתיא נלמד הדבר בגזירה שוה, מן התיבות "תת" "תת". כתיב הכא אצל משה [דברים ב כה]: "אחל תת פחדך", וכתיב ביהושע על אותו הענין [יהושע י יב]: "ביום תת ה' את האמורי".

רבי שמואל בר נחמני אמר: דבר זה שעמדה חמה למשה, מגופיה דקרא שמעת ליה מן המקרא עצמו למידים זאת.

נאמר: [דברים ב כה] "אחל תת פחדך ויראתך על פני כל העמים אשר ישמעון שמעך ורגזו וחלו מפניך"

ומתבאר הדבר כך: אימתי מתקיימים דברי הפסוק "רגזו וחלו מפניך" - בשעה שעמדה לו חמה למשה, ועל ידי כך, תהיה יראתו על כל העמים!

מקשה הגמרא: מיתיבי, לאחר אותו מעשה, שעמדה חמה ליהושע, נאמר [יהושע י יד] "ולא היה כיום ההוא לפניו ואחריו". והרי רואים אנו כי עמדה החמה למשה, מתרצת הגמרא בשני אופנים.

א. איבעית אימא אפשר לתרץ כך: שעות הוא דלא הוו נפיש כולי האי. עמידת החמה אצל משה, לא ארכה שעות מרובות כל כך כמו אצל יהושע.

ומשום כך, נאמר אצל יהושע "ולא היה כיום ההוא לפניו ולאחריו"

ב. ואיבעית אימא, תירוצ' נוסף: אבני ברד לא הוו [היו] אצל משה.

דכתיב אצל יהושע [יהושע י יא] "ויהי בנוסם מפני בני ישראל הם במורד בית חורון וה' השליך עליהם אבנים גדולות מן השמים עד עזקה וימותו".

ומשום אבני ברד אלו, שהיו בנוסף לעמידת החמה, נאמר אצל יהושע "ולא היה כיום ההוא לפניו ולאחריו!"

הוזכר לעיל "ספר הישר" שהוא ספר בראשית, ונקרא כך על שם האבות. ודנה
בזה הגמרא:

כתיב [לפני שקונן דוד על מיתת שאול ויהונתן ושאר ישראל שנפלו בידי פלשתים,
ראה לאמץ לב אנשיו לכל ירך לבכם להתייאש מלהרים ראש מול פלשתים, ואמר
להם: הנה באה העת ללמד את בני יהודה קשת מלחמה, ויתגברו על הפלשתים].
וכך נאמר [שמואל ב' א יח]: **"ויאמר ללמד בני יהודה קשת הנה כתובה על ספר
הישר"**.

ודנה הגמרא: מאי מהו **ספר הישר**?

**אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: זה ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו
ישרים. דכתיב בהו נאמר ביחס לאבות [במדבר כג י] "תמות נפשי מות ישרים
ותהי אחריתי כמוהו".**

וכעת יש לשאול: **והיכא רמיזא**, היכן נרמז בתורה ענין זה שיהיו אנשי יהודה אוחזים
בקשת, כפי שאמר דוד?

התשובה: נאמר [בראשית מט ח] **"יהודה אתה יודוך אחיך ידך בעורף אויבך"**.
ומבארת הגמרא: **ואיזו היא מלחמה שצריכה יד כנגד עורף**, כלומר שיד הלוחם
נמצאת סמוך לעורפו?

- **הוי אומר זו קשת**. דרך הלוחם היא, למתוח הקשת - עד שמגיעה ידו לאחוריו,
כנגד ערפו. וזהו שנאמר "ידך בעורף אויבך". **רבי אלעזר אומר:** "ספר הישר"
האמור לעיל "זה ספר משנה תורה. כלומר, ספר דברים.

ואמאי מדוע קרו ליה נקרא הוא בשם "ספר הישר"?

דכתיב: נאמר [דברים ו יח] **"ועשית הישר והטוב בעיני ה'"**

ואם כן, אחר שביארנו כי ספר הישר זהו ספר דברים, יש לשאול: **והיכא רמיזא**
היכן נרמז בו שבני יהודה יהיו מושכי קשת?

- נאמר בברכה אשר בירך משה את בני ישראל, וכך אמר לשבט יהודה: [דברים
לג ז] **"ידיו רב לו"** ידיו - לשון רבים. ואין מיעוט רבים אלא שניים. ואם כן, **איזו
היא מלחמה שצריכה שתי ידים?**

התשובה: **הוי אומר: זו קשת!**

רבי שמואל בר נחמני אמר: ספר הישר זה ספר שופטים. ואמאי קרו ליה לספר
שופטים ספר הישר?

דכתיב [שופטים יז ו] **"בימים ההם אין מלך בישראל איש הישר בעיניו יעשה"**.
ומשום כך נקרא ספר הישר.

ודנה הגמרא: **והיכא רמיזא** היכן נרמז בו שבני יהודה יהיו אוחדים בקשת?
- נאמר: [שופטים ג ב] **"ואלה הגוים אשר הניח ה' למען דעת דורות בני ישראל ללמדם מלחמה"**.

ומבארת הגמרא: **איזו היא מלחמה שצריכה לימוד ואימון על מנת להצליח בה?**
- **הוי אומר, זו קשת!**

ודנה הגמרא: הרי דוד הורה לבני יהודה שיהיו מלומדים בקשת. **ומנלן** מנין לנו
דהפסוק הנאמר בספר שופטים, **ביהודה כתיב?**
התשובה: **דכתיב** [שופטים א א - ב] **"מי יעלה לנו אל הכנעני [בתחלה] להלחם בו ויאמר ה' יהודה יעלה הנה נתתי את הארץ בידו"** ומבואר מכך שסתם מלחמה
המובאת בספר שופטים - יהודה נלחמים אותה.

[עוד מביאה הגמרא מחלוקת רבי יוחנן, רבי אליעזר, ורבי שמואל בר נחמני]
כאשר חיפש שאלו אחר האתונות שאבדו לאביו, הלך אל שמואל לבקש את נבואתו
בענין זה.

ונתבא שמואל כי יגיע אליו שאלו שהוא ימשח למלך על ישראל. וכשהגיע שאלו
את שמואל, הושיבו בראש מסיבת אכילת הזבח שהוקרב בבמה, וכפי שנאמר
[שמואל א' ט כג - כד]:

**"ויאמר שמואל לטבח תנה את המנה אשר נתתי לך אשר אמרתי אליך שים אותה
עמך וירם הטבח את השוק והעליה וישם לפני שאו ל"**.

ודנה הגמרא: **מאי מה פירוש "והעליה"**?
רבי יוחנן אומר: מה שנאמר שוק והעליה, הינם **שוק ואליה**. [אליה הוא זנב הכבש].
ואם כן, **מאי** מדוע נכתב **"והעליה"**. ולא **"אליה"**?

הביאור הוא: משום **דמסמכא סמוכה השוק לאליה**, לפי שהאליה מונחת על השוק.
ורבי אלעזר אומר: **"שוק והעליה"** שנאמרו בפסוק, הם **שוק וחזה**.

ואם כן, **מאי "והעליה"**, מדוע כתב **"והעליה"**?
התשובה: **דמחית לה לחזה עילויה דשוק כי בעי אנופי ומנפי ליה**. מניח את החזה
על גבי השוק כאשר צריכים הם הנפה בקרבן שלמים, ומניפים אותו יחד עמו. וכך
נתנו לשאלו.

ורבי שמואל בר נחמני אמר: שוק ואליה שנאמרו בפסוק, **הינם שוק ושופי** [שופי - הבשר העבה הנמצא סביב לירך]
 ואם כן, **מאי**, מדוע כתב **"והעליה"**?
 התשובה: **השופי עליוה דשוק קאי**, הוא נמצא על גבי השוק, ומשום כך נקרא **"עליה"**.
 [עד כאן מביאוד 'חברותא']

*

למדנו במשנה - לא תתייחד אשה עמהם מפני שחשודין על העריות:

שאלה: **במאי עסקינן? אלימא בחד:** במה מדובר? אם כוונת המשנה שהיא לא תתייחד עם גוי אחד, והרי אסור לה להתייחד אפילו עם ישראל אחד, וכפי שלמדנו במשנה במס' קידושין - לא יתייחד איש אחד עם שתי נשים לפי שדעתן קלה ושתייהן תתרכינה לעבירה. ובוודאי שאסור לו להתייחד עם אשה אחד, ומדוע המשנה אמרה דין מיוחד שאסור לה להתייחד דווקא עם גוי.

אלא בתלתא: ואם תאמר שכוונת המשנה שאסור לה להתייחד עם שלושה גויים (המשנה כתבה שלושה ולא שנים לפי שמותר לה להתייחד עם שלושה ישראלים בין בעיר ובין בדרך, אבל אסור לה להתייחד עם שני ישראלים בדרך, שמא אחד מהם יצטרך לנקבו ויתרחק ונמצא שהיא מתייחדת עם אחד), והרי אסור לה להתייחד אפילו עם שלושה ישראלים אם הם פרוצים, וגוי הוא פרוץ, וכפי שלמדנו במשנה שם - אבל אשה אחת מתייחדת עם שני אנשים (: ישראלים). ואמר על זה רב יהודה אמר שמואל, שרק בשני אנשים כשרים מותר לה, אבל בפרוצים אפילו עם עשרה אסור לה להתייחד, והיה מעשה שעשרה ישראלים פרוצים הוציאו אשת איש זונה במיטה מחוץ לעיר, כדי שיחשבו שהם הולכים בלוויה לקבור את המת, ובאמת הם הוציאו אותה כדי לזנות עימה. נמצא שאפילו עם כמה ישראלים פרוצים אסור לה להתייחד, וגוי הוא פרוץ, ומדוע המשנה אמרה דין מיוחד שאסור לה להתייחד דווקא עם גוי.

תשובה: **לא צריכא:** משנתנו עוסקת במקרה שאשתו של הגוי נמצאת עימו, והחידוש הוא שאפילו שאשתו עימו היא לא שומרת עליו שלא יזנה עם אשה

אחרת, משום שלא אכפת לה, לפי שגם היא מזנה תחתיו, אבל ישראל אשתו שומרת עליו, ומותר לו להתייחד עם אשה אחרת כשאשתו עימו.

קושיא: ותיפוק ליה משום שפיכות דמים: כלומר והרי גם ללא הטעם שהם חשודים על עריות אסור לה להתייחד עימם, לפי שהם חשודים על שפיכות דמים.

תירוץ: א"ר ירמיה: משנתנו עוסקת באשה חשובה אצל האנשים והנשים, כלומר באשה יפה (= חשובה אצל הנשים) וקרובה למלכות (= חשובה אצל האנשים), שהם מפחדים ממנה ולא יהרגו אותה, אבל הם חשודים על העריות בגלל שהיא יפה, ולכן המשנה משמיעה לנו שלא תתייחד עימם שמא היא תתרצה לזנות עימם. אבל לאשה שלא חשובה בין האנשים אבל חשובה אצל הנשים (= אשה יפה) אסור להתייחד עימם גם בגלל שפיכות דמים, שהוא יבוא עליה ואח"כ יהרוג אותה. ואשה שחשובה אצל האנשים (= קרובה למלכות) אבל לא אצל הנשים (= שאינה יפה) מותר לה להתייחד עימם, לפי שאין חשש של שפיכות דמים כיון שהיא קרובה למלכות, וכן אין חשש של עריות כיון שאינה יפה.

רב אידי אמר אשה כלי זינה עליה: אפילו שהיא לא חשובה בין האנשים והנשים הוא לא הורג אותה אלא בא עליה, ולכן המשנה מחדשת לנו שאפילו שאין את הטעם של שפיכות דמים אסור לה להתייחד עימם משום עריות.

שאלה: מאי בינייהו? מה ההבדל בין רבי ירמיה שמעמיד את משנתנו באשה חשובה שאין את החשש של שפיכות דמים, ובין רב אידי שסובר שבכל מקרה אין חשש של שפיכות דמים באשה, והרי לשניהם אסור לה להתייחד בגלל עריות.

תשובה: איכא בינייהו: ההבדל ביניהם הוא באשה חשובה אצל האנשים (= קרובה למלכות) ואינה חשובה אצל הנשים (= שאינה יפה), לרבי ירמיה מותר לה להתייחד עם גוי כיון שהוא לא יהרוג אותה שהרי הוא מפחד ממנה, והוא לא יבוא עליה כיון שאינה יפה, אבל לרב אידי אסור לה להתייחד עם גוי כיון שהוא יבוא עליה אפילו שאינה יפה (= רב אידי אמר 'אשה כלי זינה עליה', והוא לא חילק בין יפה למכוערת).

תניא כוותיה דרב אידי בר אבין: אשה לא תתיחד עם עכו"ם אפילו שיש עליה 'שלום' ואינה צריכה 'שלום מלכות', דהיינו אפילו שכלי זיינה עליה ובוודאי לא יהרגו אותה, וזה כדעת רב אידי שהוא בא עליה ואינו הורגה.

*

למדנו במשנה - לא יתייחד אדם עמהן מפני שחשודין על שפיכות דמים:

ת"ר: ישראל שהזדמן לו עובד כוכבים שהולך עימו בדרך, 'טופלו' לצד ימינו, כלומר שהגוי ילך מצד ימינו של ישראל, שאם ירצה הגוי להורגו ישלח הישראל את יד ימינו ויאחז בו.

בסייף טופלו לימינו: אם הגוי חגור בסייף, אז טופלו הישראל לימינו, כדי שיהיה שמאלו של הגוי שהסייף חגור בו לצד ימינו של ישראל, ובכך היא תהיה מזומנת לישראל לאחוז בחגורה שהסייף בתוכה.

במקל טופלו לשמאלו: ואם הגוי אוחז בידו מקל, אז הישראל טופלו לשמאלו, כדי שתהיה יד ימינו של הגוי שהמקל בתוכה סמוכה לישראל, ואם הגוי ירים את ידו להכותו במקל תאחז יד שמאל של ישראל במקל הסמוך לה. אבל אם הגוי יעמוד לימין ישראל יהיה המקל רחוק מידו של הישראל.

היו עולין במעלה או יורדין בירידה: אם הם עולים או יורדים בהר או בסלע, בעלייה ילך הישראל לפני הגוי דהיינו למעלה ממנו (ולא ילך ממש לפניו אלא טופלו לימינו כדי שהגוי לא ילך ממש אחריו), ובירידה יולך את הגוי לפניו.

ואל ישוח לפניו שמא ירוץ את גולגלתו: ואל יתכופף הישראל לפניו אפילו במישור, שמא הגוי ירוץ את גולגולתו.

שאלו להיכן הולך ירחיב לו את הדרך: אם הגוי שואל את הישראל 'לאן אתה הולך?' יענה לו הישראל שהולך למקום רחוק יותר ממה שבאמת רוצה ללכת, כגון שרוצה ללכת למרחק קילומטר יענה לו שהולך למרחק של שני קילומטר, וזאת כדי שאם הגוי רוצה להכותו אולי ימתין עד לקילומטר השני והישראל כבר יעזוב אותו לפני כן.

כדרך שעשה יעקב אבינו לעשו הרשע: שכשהם נפגשו אמר לו עשיו "נסעה
 ונלכה ואלכה לנגדך" (= אלך אתך ביחד), ואמר לו יעקב "יעבר נא אדני לפני עבדו
 ואני אתנהלה לאטי לרגל המלאכה אשר לפני ולרגל הילדים עד אשר אבא אל
 אדני שעירה", ובאמת הוא לא נסע לשעיר אלא לסוכות, שנאמר "ויעקב נסע
 סכתה".

אמרו להן לעכו: עכו רחוקה מכזיב.